

TIPOLOXÍA TEXTUAL (Tipos de textos)

Introdución

Se clasificamos os textos segundo a canle de transmisión, falaremos de textos orais e escritos. Se os clasificamos pola intención do emisor, falaremos de textos informativos ou expositivos, argumentativos ou persuasivos, prescritivos ou instrutivos e textos literarios.

1. Textos orais

Os textos orais poden ser planificados, pensados e organizados (conferencia, discurso, etc.) ou non planificados, espontáneos (conversa). Nas conversas adoita haber un inicio, unha preparación que introduce e orienta o tema do que queremos falar, un tema (parte central da conversa), e un remate e despedida.

Os textos orais planificados poden gravarse e transcribirse para presentalos como exemplo nunha situación académica, expositiva, etc. Os textos orais planificados poden escribirse para organizar a información e evitar lapsus. Estes textos están no límite entre os textos orais e escritos.

Exemplo de texto oral:

Mira, unha vez na Coruña, eu e mais unha prima carnal do Víctor (...) E entramos nunha froitería. E ía a Ana María e mais un fillo desa prima carnal (...) E entón nosoutros entramos, e esta, que está aquí veciña, que é prima do Víctor, que chaman Hortensia, dixo:

-Déanos un quilo de uvas, ¡mouras!

E púxolle o quilo de uvas mouras. (...) E saímos por alí, eu chámolle arriba, e díxolle alí fóra, díxonos alí fóra a sobriña do Víctor que estaba na Coruña:

-¡Ai! ¡Ai Hortensia! ¡Para outra vez non digas así!

-¿E logo?

-¡Di negras! ¡Di negras! Esa palabra, mouras, é unha palabra moi mal dita –dixo-, moi mal dita, muller. ¿E non ves que chama a atención da xente?

F. Fernández Rei e C. Hermida Gullás, *A nosa fala. Bloques e áreas lingüísticas*.

2. Textos escritos

Os textos escritos poden elaborarse e planificarse. Isto é o que os diferencia dos textos orais. Segundo a súa intención comunicativa, os textos escritos poden clasificarse en:

2.1. Textos expositivos ou informativos

Son os que teñen como obxectivo proporcionarlle ao receptor unha información: novos datos, novos coñecementos. Son exemplos deste tipo de textos as novas periodísticas, as enciclopedias, os manuais, as guías turísticas, etc. Caracterízanse pola claridade, a orde e a obxectividade.

Habitualmente, presentan unha estrutura tripartita: introdución, desenvolvemento, desenlace, e organízanse arredor de formas como a enumeración, a descrición, a comparación, a secuencia cronolóxica, a ordenación causa-consecuencia, o esquema de pregunta-resposta, a definición, a exemplificación, a argumentación, o resumo.

A linguaxe deste tipo de textos caracterízase por posuír un léxico preciso con abundantes tecnicismos e substantivos abstractos, e pola presenza de conectores e marcadores (nexos) discursivos que axudan a precisar, relacionar e organizar as ideas.

2.2. Textos argumentativos ou persuasivos

Teñen como intención comunicativa convencer ou persuadir o receptor, é dicir, modificar as súas ideas. Outras veces defenden unha opinión ofrecendo argumentos. Son exemplos os artigos de opinión dos periódicos, os editoriais, a defensa dunha tese, un programa político,...

Os textos argumentativos adoitan presentar un tema, unha opinión defendida e os argumentos que xustifican a tese. Habitualmente a súa estrutura consta de catro partes: introdución, exposición, argumentación e conclusión.

A lingua dos textos argumentativos caracterízase polas continuas apelacións ao interlocutor, as valoracións subxectivas, a significación connotativa, para o que usa moito os nexos (conectores) causais, consecutivos ou de contraposición (concesivos, adversativos).

As argumentacións poden ser progresivas (expoñemos unha serie de argumentos para chegar a unha conclusión) ou regresivas (cos argumentos xustificamos unha opinión que os precede).

Exemplo de texto argumentativo:

Eu caracterizaría aos homes do meu tempo, preocupados polas cousas do espírito, dicindo que eramos... os auténticos vencidos da vida... Insatisfeitos, non conformistas, decote rebeldes. Vencidos da vida por inadaptados... [...] Nós eramos exotistas, partidarios do lonxano, do recuado, do descoñecido. O noso ensoño ía cara ás terras exóticas... [...] Despois de tantas voltas e revoltas, polas lonxanías do espazo e do tempo, en procura de algo inédito que nos salvara do vulgar, viñemos dar na sorprendente descuberta de que Galicia, a nosa Terra, oculta ao noso ollar por un espeso estrato de cultura allea... ofrecíanos un mundo tan extenso, tan novo, tan inédito, tan descoñecido, coma os que andabamos a procurar por aí adiante. [...]

Vicente Risco: "Nós, os inadaptados", *Lería*, 1920-50.

2.3. Textos prescritivos ou instrutivos

Son textos prescritivos as receitas de cociña, as instrucións de funcionamento dun electrodoméstico ou de montaxe dun moble, os textos legais, etc. Diferéncianse dos textos argumentativos en que non queren convencer, só din como actuar.

Estes textos adoitan presentar dúas partes: meta (obxectivo que se pretende alcanzar, e que aparece no título) e programa (conxunto de instrucións enumeradas en parágrafos independentes). As instrucións ordénanse cronoloxicamente ou segundo a importancia. Con frecuencia, ao principio, aparece unha enumeración de útiles para a realización da acción. Xeralmente posúen un carácter impersoal porque se intercambia entre persoas como representantes de grupos sociais, non como individuos singulares.

A lingua dos textos prescritivos ou instrutivos, con frecuencia, mestura o código verbal co visual ou icónico. Usan o imperativo e as oracións exhortativas, as impersoais e as pasivas reflexas. Abundan os nexos temporais e de orde.

Exemplo de texto prescritivo ou instrutivo:

Artigo 1. Principios xerais.

• A etapa de Educación secundaria obrigatoria ten carácter obrigatorio e gratuíto e constitúe, xunto coa educación primaria, a educación básica. Comprende catro cursos académicos, que se cursarán ordinariamente entre os doce e os dezaseis anos de idade. [...]

Artigo 2. Fins.

A finalidade da Educación secundaria obrigatoria consiste en lograr que os alumnos e as alumnas adquiran os elementos básicos da cultura, especialmente nos seus aspectos humanístico, artístico, científico e tecnolóxico; desenrolar e consolidar neles hábitos de estudo e de traballo; preparalos para a súa incorporación a estudos posteriores e para a súa inserción laboral e formais para o exercicio dos seus dereitos e obrigas na vida como cidadáns.

2.4. Textos literarios

Son aqueles que se basean na beleza ou estética do discurso. Están tan interesados en como din ca no que din. Pretenden crear beleza polo que usan recursos estilísticos.

O TEXTO NARRATIVO

1. Introducción

Nun texto narrativo relátanse uns acontecementos, reais ou imaxinarios, que lles suceden a uns personaxes nun tempo e nun espazo determinados. Os textos narrativos poden ser literarios ou non literarios:

- **Narracións literarias:** contan feitos inventados empregando unha linguaxe coidada. Son narracións literarias as novelas e os contos.
- **Narracións non literarias:** relatan feitos reais e aparecen na nosa vida cotiá (Ex. cando relatamos o que aconteceu en calquera momento), nos medios de comunicación (Ex. unha noticia), etc.

2. Historia e discurso

Á hora de narrar unha historia podemos facelo de xeitos moi diferentes. Así pois, cómpre realizar unha primeira distinción entre a **historia** e o **discurso**:

- **Historia:** serie de acontecementos, reais ou imaxinarios, que lles ocorren a uns personaxes nun espazo e nun tempo determinados.
- **Discurso:** xeito de plasmar textualmente a historia.

Cando narramos unha historia podemos adoptar diferentes puntos de vista (contala en 1ª persoa, en 3ª...), podemos ordenar de diferente xeito os acontecementos (comezar polo principio, comezar polo final...), podemos centrarnos nuns acontecementos e resumir ou omitir outros, podemos buscar a obxectividade ou incluír as nosas opinións propias sobre a historia... Así pois, **unha mesma historia pode dar lugar a discursos moi distintos**.

3. O narrador

O narrador é a **voz ficticia** que conta a historia. [Non debemos identificalo nin confundilo co/a

autor/a real!]

Dependendo da súa posición dentro ou fóra da historia diferenciamos os seguintes tipos:

1. NARRADOR EN 1ª PERSOA (narrador interno / narrador autodiexético): é aquel que se sitúa dentro da historia, participando tamén como personaxe. Dependendo da súa **importancia como personaxe** podemos distinguir tres tipos:

- **Narrador protagonista:** quen conta a historia é a persoa que a protagoniza (narrador homodiexético).
- **Narrador personaxe:** o narrador forma parte da historia, pero non é o seu protagonista.
- **Narrador testemuña:** o narrador forma parte da historia, pero tan só como espectador.

2. NARRADOR EN 3ª PERSOA (narrador heterodiexético): sitúase fóra da historia. Dependendo do *coñecemento da historia* que teña distinguimos entre:

- **Omnisciencia neutral:** o narrador sábeo todo sobre a historia e os seus personaxes: o seu pasado, o seu presente, o seu futuro, os seus pensamentos, os seus desexos, os seus sentimentos máis agachados... Conta todo o que sabe de xeito neutral, sen dar a súa opinión sobre os acontecementos.
- **Omnisciencia editorial:** o narrador sábeo e cóntao todo sobre a historia e, ademais, achega tamén as súas propias reflexións, comentarios ou valoracións sobre os personaxes.
- **Omnisciencia selectiva:** o narrador en 3ª persoa identifícase cun dos personaxes e cóntao todo a través dos ollos dese personaxe. Todo aquilo que ese personaxe descoñeza, será tamén descoñecido para o narrador. Pode entrar nos pensamentos dese personaxe, pero non nos dos demais personaxes. Ás veces, o narrador identifícase con varios personaxes; falamos entón de **omnisciencia multiselectiva**.

3. NARRADOR EN 2ª PERSOA: o narrador diríxese a un *tí*, buscando a complicidade do lector. Desdobra a súa personalidade e fala consigo mesmo coma se o fixese con outro.

4. Os personaxes

Os seres, reais ou imaxinarios, que interveñen na historia son os personaxes. Nun texto narrativo non todos os personaxes teñen a mesma **importancia**. Dependendo disto, distinguimos as seguintes categorías:

1. **Personaxes principais:** son os que teñen maior peso na narración. Entre eles diferenciamos o(s) **protagonista(s)**, ao que lle suceden os feitos e os desencadea, e o(s) **antagonista(s)**, que se opón ao protagonista, creando o conflito da historia.
2. **Personaxes secundarios:** interveñen nun momento determinado da narración. Poden adquirir unha importancia decisiva na evolución dos protagonistas ao cruzárense no seu camiño, axudalos, aconsellalos etc.
3. **Personaxes episódicos / de ambientación:** carecen de importancia para o desenvolvemento da acción, pero serven para dar verosimilitude ao relato.

Cada personaxe presenta unha serie de trazos que constitúen a súa **caracterización**. Para realizar a caracterización dos personaxes, pode recorrerse á descrición, pero tamén podemos inferir os trazos físicos e psicolóxicos dos personaxes a través das súas palabras, dos seus actos, da súa relación con outros personaxes... Atendendo á caracterización psicolóxica que se fai dos personaxes, podemos distinguir entre:

1. **Personaxes planos:** son aqueles que se manteñen invariables e definidos desde o comezo ao final da historia.
2. **Personaxes redondos:** presentan unha maior complexidade psicolóxica e a súa personalidade vai evolucionando ao longo da narración, cambiando cos acontecementos vividos.

5. O tempo

Os acontecementos narrados desenvólvense nun determinado momento, é dicir, nun tempo narrativo. Para analizar o tempo narrativo cómpre ter en conta a distinción entre a historia e o discurso:

- **Tempo da historia (TH):** é a secuencia cronolóxica que transcorre entre o acontecemento máis antigo relatado e o máis recente. O tempo da historia ten unha ordenación lineal e progresiva (non hai saltos temporais).

- **Tempo do discurso (TD):** é o resultado da manipulación que o narrador realiza no tempo da historia, para relatala dunha determinada maneira.

Para transformar o TH en TD, o narrador practica dous tipos de manipulación temporal: a ordenación e a selección dos acontecementos:

- **Ordenación:** o narrador pode ordenar de diferentes xeitos os acontecementos da historia, comezando o discurso nun inicio diferente que o da historia, insertando saltos temporais...
- **Selección:** o narrador pode seleccionar e centrarse en diferentes acontecementos da historia e resumir ou obviar outros menos relevantes.

5.1. Procedementos de ordenación

Atendendo á maneira en que se ordenen os acontecementos da historia, o discurso pode ser lineal ou non lineal.

1. **Discurso lineal:** os acontecementos ordénanse progresivamente, seguindo a orde temporal na que se produciron, desde o máis antigo ata o máis recente.
2. **Discurso non lineal:** altérase a orde temporal dos acontecementos. Estas alteracións na orde temporal denomínanse anacronías e poden ser de dous tipos:
 - **Analepse** (ou *flash-back*): salto temporal cara ao pasado. Nun determinado punto da acción nárranse feitos que aconteceron anteriormente.
 - **Prolepse** (ou *flash-forward*): salto temporal cara ao futuro. Nun determinado punto da acción nárranse feitos que aconteceron con posterioridade.

5.2. Procedementos de selección

Atendendo aos acontecementos que o narrador seleccione e ao xeito de contalos (con maior ou menor profundidade), a narración terá un ritmo máis rápido ou máis lento. As principais técnicas de selección son as seguintes:

1. **Elipse (TH > TD):** o narrador elimina sucesos sen importancia, irrelevantes para o desenvolvemento da acción.
2. **Pausa (TH < TD):** interrómpe-se a acción e o tempo da historia non avanza. O narrador desvíase da historia principal e entretense describindo ambientes e personaxes (pausas descritivas) ou contando algo que aparentemente non ten que ver co relato (pausas digresivas).

3. **Sumario (TH > TD):** o narrador resume nunha cantidade breve de discurso un amplo período de tempo da historia.
4. **Escena (TH = TD):** dáse nas secuencias en que predomina o **diálogo**. Entre o tempo da historia e o tempo do discurso prodúcese unha equivalencia case perfecta.

A pausa e a escena danlle á narración un ritmo lento (o tempo da historia non avanza); o sumario e a elipse aceleran o ritmo, tórnanos máis áxil e veloz (o tempo da historia avanza con maior rapidez).

6. O espazo

O espazo narrativo é o lugar onde transcorren os acontecementos que se narran. Pode aparecer só mencionado ou describirse con maior detalle. Os espazos poden ser reais, irrealis; abertos, pechados...

A función principal do espazo é a de servir de ambientación dos acontecementos (*función referencial*).

Nalgúns textos, o espazo pode adquirir unha *función simbólica*, cando a descrición do espazo retrata os estados de ánimo dun personaxe.

O TEXTO DESCRITIVO.

Os textos descritivos son aqueles que se centran en describir obxectos, lugares, persoas ou situacións de maneira detallada e precisa. A través da descrición, o autor busca transmitir unha imaxe viva e detallada do que está a describir, de xeito que o lector poida imaxinalo claramente na súa mente.

1.- Tipoloxía dos textos descritivos

a. Segundo o xeito en que se expresa a realidade:

- **Descrición realista ou obxectiva.** Dáse unha visión do seu se describe tal como é.
- **Descrición non realista ou subxectiva.** Dáse unha visión persoal do que se describe, seleccionando aqueles elementos ou aspectos que son importantes para o emisor.

b. Segundo o tema ou obxecto da descrición:

- **Prosopografía:** descrición dos trazos físicos dunha persoa.
- **Etopea:** descrición dos trazos psicolóxicos e calidades morais dunha persoa.
- **Retrato:** descrición dos trazos físicos e psicolóxicos dunha persoa.
- **Iconografía:** descrición de imaxes, como poden ser: retratos, estatuas, cadros...
- **Zoografía:** descrición dun animal
- **Topografía:** trazos físicos dun lugar, as súas partes e peculiaridades.
- **Cronografía:** descrición dun tempo ou época determinada.

2. Ámbito de uso dos textos descritivos

- **Ámbito académico-científico:** libros especializados, dicionarios, enciclopedias...
- **Ámbito xornalístico:** crónicas, descricións en noticias, reportaxes...
- **Ámbito publicitario:** anuncios, guías, textos publicitarios en diferentes medios...
- **Ámbito xurídico-administrativo:** informes, contratos, testamentos, sentenzas...
- **Ámbito literario:** descricións integradas en contos, novelas, poemas...
- **Ámbito familiar:** conversas, diarios, cartas, notas...